

Bogusław Dołęga
Przewodniczący
Rady KSN

Leszek Koszałka
Przew. Komisji ds. Międzynarodowych
Rady KSN

SPRAWOZDANIE

z delegacji służbowej

w Bukareszcie w dniach 18-21.października 2015r.

W dniach od 18 października 2009 do 21 października 2015 uczestniczyliśmy w konferencji zorganizowanej przez ETUCE (European Trade Union Committee for Education) pt.

The ETUCE CEE (Central and Eastern European) Roundtable

“Obrady okrągłego stołu krajów Europy Środkowej i Wschodniej”

Organizatorzy zapewnili, że uczestnicy byli zakwaterowani w hotelu Novotel w centrum Bukaresztu i codziennie rano byli przewożeni do gmachu Parlamentu Rumuńskiego, gdzie w salach Senatu Rumuńskiego (przy okrągłym stole) odbywały się obrady. Podczas obrad była zapewniona możliwość symultanicznego tłumaczenia na języki: angielski, francuski, rosyjski i rumuński. Reprezentowaliśmy Krajową Sekcję Nauki NSZZ Solidarność. Nasz kraj był reprezentowany również przez Sekretariat Oświaty i Nauki NSZZ Solidarność (przewodniczącego Ryszarda Proksę oraz Monikę Kończyk reprezentantkę Solidarności we władzach ETUCE) oraz dwóch przedstawicieli ZNP.

Na liście uczestników konferencji znalazło się 100 osób, w tym reprezentujących związki zawodowe z zakresu edukacji, z takich krajów jak: Armenia (2), Azerbejdżan (2), Białoruś (2), Bośnia i Hercegowina (4), Bułgaria (3), Chorwacja (2), Cypr (8), Estonia (1), Francja (1), Niemcy (3), Gruzja (2), Węgry (2), Izrael (4), Kazachstan (5), Łotwa (1), Litwa (2), Macedonia (2), Malta (1), Mołdawia (1), Czarnogóra /Montenegro/ (2), Polska (6), Rumunia-gospodarz (12), Rosja (2), Serbia (4), Słowenia (2), Słowacja (2), Tadżykistan (2), Wielka Brytania (1), Ukraina (1). Nie przybyli uczestnicy z Albanii, Kosowa, Kirgistanu, Czech. Z kolei w obradach brali również udział goście zaproszeni: dwóch Ministrów Rządu Rumunii oraz przedstawiciele światowego ruchu związkowego z Włoch (ETF) oraz z Australii (NTUE) i obserwator z EI. Oczywiście ‘pierwsze skrzypce’ grali funkcyjni działacze ETUCE struktur wysokiego szczebla – 14 akredytowanych osób, w tym prezydent ETUCE Christine Blower, sekretarz generalny ETUCE Martin Romer i wice-przewodnicząca EI Marlis Tepe (ETUCE jest europejską strukturą EI), a głównym organizatorem z ramienia ETUCE była Danielle Verschueren z siedziby ETUCE w Brukseli.

Obrady prowadził w większości Martin Romer, bardzo sprawny organizacyjnie, co sprawiło, że wszystkie planowane punkty programu obrad zostały zrealizowane.

Na początku obrad po zwyczajowych powitalnych wystąpieniach okazjonalnych (szef konfederacji rumuńskich związków zawodowych, dwaj ministrowie rumuńskiego rządu, prezydent ETUCE) sekretarz generalny Martin Romer przedstawił raport z działań CEENET

(związkowej sieci ETUCE skupiającej kraje CEE) w ostatnim okresie. Wśród dokonań wymienił:

- (i) wprowadzenie w ETUCE (szczególnie w CEENET) języka rosyjskiego jako trzeciego, w którym opracowywane już są wszelkie oficjalne materiały i prowadzone obrady (uzasadnił to faktem posługiwania się tym językiem przez 40 procent działających w CEENET);
- (ii) formalne przeniesienie ze struktury EI Asia-Pacific do struktury europejskiej EI Europa (czyli ETUCE) trzech kolejnych krajów: Kirgistan, Kazachstan, Tadżykistan. Uwaga – zakres terytorialny CEENET ostatnio poszerzył się istotnie - w obradach CEE Roundtable w 2009 roku (w których brał udział Leszek Koszałka) reprezentacje najbardziej wówczas wysuniętych na wschód krajów (np. Izrael, Zakaukazie) miały tylko status obserwatorów;
- (iii) akcje solidarnościowe: w tym zbiórka pieniędzy na odbudowę zniszczonej podczas Majdanu siedziby ukraińskich związków oświatowych; interwencje osobiste (w tym rozmowy - spotkania) sekretarza generalnego ETUCE z ministrami edukacji kilku krajów obszaru CEE w sytuacjach kryzysowych (np. kompletny brak konsultacji ze związkami zawodowymi);

Po jego krótkim wystąpieniu Alexandra Rudig (z centrali ETUCE) przedstawiła prezentację sprawozdawczą, informując, że od poprzedniego CEENET (w Baku w 2013) przeprowadzono 58 akcji (w tym szerszych akcji tzw. ‘kampanii’ - Campaigns) zaimplementowanych w 21 krajach, w tym w Polsce, dotyczących m.in. Erasmus + 2014-2020; Cooperation for Innovations, Learning Mobility of Individuals, Exchange of Good Practices, Social Dialogue. W ramach tych akcji rozpowszechniano materiały informacyjne, organizowano konferencje, seminaria, etc.

Po skromnym lunchu (w stołówce w piwnicach Parlamentu) i po wystąpieniach (jak zwykle ‘na okrągło’) kolejnych gości i osób prominentnych, w tym Simiona Hancescu przewodniczącego rumuńskiego związku FSLE (głównego organizatora konferencji okrągłego stołu) zaprezentowano uczestnikom obrad:

- (a) w nowatorskiej formie na filmie video – syntetyczny raport z działalności związków w różnych krajach – były to krótkie wypowiedzi związkowych działaczy dotyczące bieżących spraw oraz ich spojrzenie na istotne problemy nauczycieli – wśród kilkunastu prezentowanych osób ‘występowała’ również nasza Monika Kończyk;
- (b) w tradycyjnej formie (prezentacja slajdów) – pisemny raport dotyczący sytuacji w poszczególnych krajach (głównie sfery CEE) zawierający przetworzone dane zebrane w formie ankietowej (i też z roczników statystycznych) dotyczące tendencji (głównie w okresie 2001-2011) w zakresie finansowania sfery edukacji z budżetów krajowych oraz z innych źródeł finansowania; kwestii stałego zatrudnienia, prywatyzacji szkół, itp. - generalna obserwacja (można się było spodziewać) – im dalej na wschód lub południe w obszarze CEE tym większość wskaźników z gorszymi wartościami.

Następnie Martin Romer omówił program dalszych obrad - ukierunkowany na takie kwestie jak: dialog społeczny (SD-Social Dialogue), inwestowanie w edukację (Privatisation), kompetencje i rozwój zawodowy nauczycieli (Professional Development of Teachers), udoskonalanie jakości kształcenia (Improving the Quality of Teaching). Zaproponował system obrad wspólnych w postaci 5 bloków tematycznych – w każdym z wprowadzeniem przez ‘działacza-animatora ETUCE’ oraz z wystąpieniami reprezentantów trzech krajów (Country Cases) plus dyskusja. W ostatniej fazie konferencji (w celu umożliwienia zabrania głosu przez wszystkie kraje) częściowo obrady prowadzone w grupach roboczych (Working Group Sessions) – z podziałem na dwie grupy – podział językowy (i poniekąd problemowy): English oraz Russian.

Każdy dzień obrad to 10 – 12 godzin konieczności pełnej koncentracji. Poniżej przedstawiamy informacje (naszym zdaniem najbardziej interesujące) z przebiegu bloków merytorycznych obrad:

Sesja: **Can social dialogue have an effective impact on education policy making?**

Wystąpiły trzy kraje: Rumunia, Słowacja i Litwa. Najciekawsze było wystąpienie gospodarzy, którzy pochwalili się odniesionym sukcesem na przestrzeni ostatnich 5 lat. Początkowo w 2010 zmniejszono budżetowce (nauczycielom) płace o 25 % niby na 6 kryzysowych miesięcy, ale przeciągano i doprowadziło to do napięć społecznych - w rezultacie różnych akcji protestacyjnych i demonstracji doprowadzono do zmiany rządu – nowym ministrem do spraw dialogu społecznego został lider konfederacji 62 organizacji związkowych. W efekcie mają teraz system stałego procentowego wzrostu płac i istotnego zwiększenia nakładów na edukację (na początku tego procesu Rumunia była jednym z krajów europejskich z najmniejszymi nakładami w tym zakresie). Mówca stwierdził, że udało się to tylko dlatego, że wszystkie związki prowadziły wspólne akcje. Przedstawiciel Słowacji stwierdził, że jego związek skupia 15 tys. nauczycieli i pracowników pomocniczych – ich średnia płaca ogółem jest większa niż 800 euro - w efekcie negocjacji mają z rządem satysfakcjonującą związkowców umowę płacową. Z kolei Litwa okazała się przykładem, w którym rząd nie chciał prowadzić żadnego dialogu ze związkowcami. Sekretarz Romer poinformował, że osobiście zadał ministrowi edukacji Litwy pytanie „kto prawnie jest pracodawcą nauczycieli” (z kim mogą rozmawiać) i nie uzyskał odpowiedzi – komentując, że jego zdaniem na Litwie jest „teatr nonsensu” i że połączenie wysiłków 5-6 organizacji związkowych i ich wspólne akcje mogą zmienić sytuację w przyszłości, która aktualnie (po interwencji) powoli zmierza w dobrym kierunku. W dyskusji nasza Monika Kończyk, krótko przypomniała, że w Polsce odbyła się ostatnio wspólna demonstracja związkowców Solidarności i ZNP.

Sesja: **Investing in education – increasing privatisation ?**

Rozpoczęła sesję długa prezentacja przygotowana przez ZNP (Dorotę Obidniak), która przedstawiła (i) że są kłopoty z jasną definicją pojęcia ‘prywatyzacja’, (ii) trzy przykłady ‘prywatyzacji’ w Polsce (tworzenia stowarzyszeń-spółdzielni publiczno-prywatnych) w odniesieniu do szkół wiejskich – omawiając zalety (np. zapobieżenie likwidacji szkoły w okolicy) i wady (np. gorsze warunki pracy dla nauczycieli) – jednak pokazała, że w przeciwieństwie do szkolnictwa wyższego, prywatyzacja szkół niższego szczebla w niektórych przypadkach może mieć pozytywne skutki społeczne. Przedstawiciel Estonii poinformował, że u nich następuje wzrost prywatyzacji w szkolnictwie oraz, że z budżetu na szkolnictwo przeznacza się 36 % na płace, co jest dużo mniej w porównaniu z Finlandią (sąsiad Estonii), gdzie przeznaczają 51 %. Problemy krajów wschodnich ujawniła wypowiedź przedstawicielki Armenii, w której jest 39 tys. nauczycieli, większość kobiet, ale tylko 9% to ludzie młodzi (poniżej 30 lat). Z powodu bardzo niskich zarobków (średnio 190 euro) prawie wszyscy nauczyciele dorabiają – stworzono system (czy to jest prywatyzacja?), gdzie większość dzieci uczestniczy w ‘private classes’ czyli płatnych korepetycjach (rodzice płacą 15 euro za dziecko miesięcznie). Z kolei nauczyciele młodzi wiekiem nie mogą się znaleźć w tym systemie i masowo emigrują do Rosji. W dyskusji padło pytanie do Doroty Obidniak – jaki procent szkół (Secondary School – gimnazja, licea) jest sprywatyzowany w Polsce i jaki procent uczniów to obejmuje – odpowiedź: ok. 10 % szkół i 2-3 % dzieci. Uwaga: w materiałach konferencyjnych można było znaleźć informacje o relatywnie procentowo dużym udziale szkół wyznaniowych wśród szkół prywatnych w krajach CEE.

Sesja: **Professional competences and professional development of teachers.**

Przedstawicielka Gruzji skupiła się na pozytywnej roli studiów podyplomowych i konieczności ich organizowania. Reprezentantka Bułgarii poruszyła trudny problem ‘jak zachować się profesjonalnie’ w sytuacji agresji ze strony uczniów, podając szereg przykładów. W dyskusji podano rozwiązania prawne, np. zapewnienie nauczycielom statusu ‘urzędnika państwowego’ takiego jak w policji i wymiarze sprawiedliwości, co pozwala na lepsze traktowanie ofiar agresji (bez takiego statusu nauczyciele są zazwyczaj w gorszej prawnej sytuacji niż rodzice uczniów). Ciekawe informacyjnie było wystąpienie z Serbii. Wprowadzono tam system obowiązujący nauczycieli w ramach doksztalcania – chcąc zachować stanowisko muszą w ciągu 5 lat zdobyć 120 ‘credit points’. Punkty zdobywa się poprzez udział w szkoleniach, konferencjach, itp. o charakterze pedagogicznym, metodologicznym i merytorycznym – jeden dzień potwierdzonego uczestnictwa zapewnia 8 punktów. System nadzoruje (np. poprzez organizację bądź akredytację takich szkoleń) specjalna Komisja Państwowa. Pojawiły się różne kwestie – czy nauczyciel może być na szkoleniu w dzień roboczy czy tylko w weekendy, kto płaci za podróż i udział w szkoleniu, czy łatwo być zakwalifikowanym, etc. Włączyły się związki zawodowe i dodatkowo zaproponowały zorganizowanie takich szkoleń siłami związkowymi – i udało się – ostatnio uzyskali akredytację na dwa duże (100 osobowe) szkolenia w całości zorganizowane przez organizację związkową.

Sesja: **New ways of improving the quality of teaching.**

Prezentacje skupiły się wokół zagadnień związanych z kwestiami zdrowotnymi zawodu nauczyciela, w tym urlopami (np. dla podratowania zdrowia), zapewnieniem bezpiecznych warunków pracy w szkolnictwie, promowaniem logicznej zasady: „lepsze warunki pracy nauczycieli = lepsza jakość nauczania”, komputeryzacją w szkołach, równouprawnieniem. Reprezentantka związku z Azerbejdżanu pochwaliła się wywalczeniem zapewnienia przez rząd możliwości wprowadzenia elektronicznej komunikacji pomiędzy nauczycielami i rodzicami. Charakterystyczny (metody działania związku) był głos z Rosji, który oznajmił, że mieli problemy w kwestiach warunków pracy nauczycieli, ale napisali list do prezydenta Władimira Putina i nastąpiły działania centralne, które poprawiły sytuację. W Izraelu wydatkowano duże pieniądze na wprowadzenie urlopów tzw. ‘sabbatical leave’. Reprezentant Słowenii (vice-przewodniczący ETUCE) poinformował o utworzonej, złożonej z kobiet (wśród nauczycieli jest tam 71% kobiet), związkowej grupie „kobiety w edukacji”, której celem jest działanie na rzecz pełnego równouprawnienia nauczycielek (kwestie warunków placowych, macierzyństwo). Również wyraził swoje przekonanie, że dialog społeczny (negocjacje) jest obiecującą formą działalności związkowej, bo nie powoduje kosztów społecznych, ale nie można zapominać o ‘klasycznych’ metodach walki w interesie nauczycieli takich jak akcje protestacyjne.

Obrady w grupach dyskusyjnych (Workshops) skupiły się na prezentacji przez delegacje (które nie miały możliwości w sesjach) sytuacji w swoich związkach oraz sformułowaniu kierunków działania w najbliższym czasie. Dominowały głosy dotyczące zapewnienia większego finansowania sfery edukacji przez rządy, powstrzymania wprowadzania neoliberalizmu, poprawy społecznego wizerunku nauczycieli, szkoleń związkowych w wymiarze międzynarodowym. Ciekawa była propozycja globalnej akcji ‘Pushing politicians keeping promises’, czyli ‘rozliczania’ polityków z obietnic. Jedną z grup (English) prowadziła bardzo sprawnie Monika Kończyk.

Na sesji podsumowującej przyjęto (dwustronicowe) stanowisko CEE Roundtable zawierające 15 punktów. Sekretarz generalny ETUCE Martin Romer poinformował, że to stanowisko będzie dyskutowane na listopadowym posiedzeniu ETUCE Committee (odpowiednik Rady

KSN w skali europejskiej), gdzie zapadną decyzję o ewentualnym wdrożeniu propozycji, np. w formie prowadzenia długoterminowych akcji-kampanii w skali europejskiej.

Martin Romer sformułował też dwie zasady, na których oparta powinna być działalność związkowa w obszarze edukacji:

- (1) „stanie na dwóch nogach”, czyli z jednej strony działalność tradycyjna: dbanie o sprawy pracownicze – formy zatrudnienia, regulacje płacowe, warunki pracy (w tym regulaminy oraz kwestie zdrowotne np. przeciwdziałanie stresowi), dbanie o prestiż zawodu, możliwości kariery; z drugiej strony działalność konstruktywna – własne związkowe analizy różnych zjawisk na bazie monitoringu (np. opracowywanie ankiet), przygotowywanie projektów regulacji prawnych, lobbowanie za reformami, formułowanie propozycji mających na celu zapewnienie lepszej jakości kształcenia, (np. propozycje szkoleń pedagogicznych).
- (2) zwiększenie mocy ‘głosu nauczycieli’ poprzez połączenie sił różnych związków zawodowych działających w danym kraju w kwestiach najbardziej istotnych, w szczególności wspólne organizowanie akcji typu demonstracje bądź pogotowia strajkowe.

Uwaga: wymiana informacji o różnych sytuacjach w różnych krajach jest na pewno pożyteczna i inspirująca. Przeglądając (dostępny w Internecie) wykaz organizacji związkowych akredytowanych w ETUCE można zauważyć, że w wielu krajach (szczególnie zachodnich) działa wiele (3, 5, a nawet 9) różnych związków nauczycielskich. Również zaobserwowaliśmy inne zjawisko, że w większości krajów strefy CEE działają i związki bazujące na starych strukturach systemowych i związki, w których czuć atmosferę ‘wiatru z zachodu’.

Warto wspomnieć, że organizatorzy zapewnili uczestnikom CEE dwie atrakcje: prawie dwugodzinny przejazd autobusami przez Bukareszt - powolny w ogromnych korkach - ale pozwalający na obejrzenie z zewnątrz ważnych obiektów architektonicznych tego miasta oraz kolację w tradycyjnej rumuńskiej restauracji – miła atmosfera i umiejętności wokalne polskiej delegacji spowodowały, że polska grupa dała ‘koncert polskiej piosenki biesiadnej’ mile przyjęty przez innych uczestników.

Generalne odczucie – trzeba sobie uświadomić, że w krajach europejskich, a szczególnie w tych ze sfery CEE, istnieje ogromna różnorodność rozwiązań legislacyjnych, panujących zasad, tradycji, oczekiwań społecznych – co powoduje ogromną różnorodność problemów, z którymi borykają się związki zawodowe.

Ogólna nasza refleksja jest taka, że wyjazd był niezmiernie pracowity ale pożyteczny. Udział w konferencji dał możliwość zapoznania się z doświadczeniami innych krajów i organizacji związkowych (również przekazania naszych doświadczeń) oraz skonfrontowania naszego miejsca w kwestiach szkolnictwa oraz działań związku w aktualnym okresie. Również pozwolił podtrzymać stare i nawiązać nowe kontakty personalne, tym razem głównie z reprezentantami związków z krajów środkowej i wschodniej Europy.

Bogusław Dołęga

Leszek Koszałka

Dodatkowa informacja: Prezentacje komputerowe w Power Poincie przedstawione na obradach CEE Roundtable – zostały przesłane przez organizatorów uczestnikom konferencji kilka dni po obradach i postaramy się udostępnić te materiały na stronie internetowej KSN.